

10 Az erdőhivatal új szellemű vezetése

A közigazgatás rendezéséről szóló, 1929. évi XXX. tc. 44. §-a a városi tanácsokat megszüntette, és munkakörüket a polgármesterekre ruházta át. Az erdőhivatalnak a jelentéseit ezentúl a város polgármesteréhez kellett címeznie, mert a városi tanács megszűnésével a tanácsülések is megszűntek, és munkájukat az ügyosztályvezetők vették át, akik részére a szakreferensek - így az erdőmester is - tették meg jelentésüket. Az erdőmester által tervezett munkákhoz és intézkedéseikhez ezentúl a polgármester jóváhagyása volt szükséges.²²⁰

Raab Gyula erdőmester szükségét látta annak, hogy a városi erdőhivatalnál bizonyos szervezeti és egyéb változtatás történjék, amelyekkel a városi erdők jövedelme, számításai szerint, „csaknem a háromszorosára volna növelhető”. Az erre vonatkozó javaslatát az 1929-iki gazdasági választmányi ülésen ismertette.

1. A fogatok létszámát ötre kívánta csökkenteni, és ezeket az erdőbe, valamelyik erdőőri lakáshoz javasolta telepíteni. Ezzel „a fogatok napi teljesítménye nőne, mert ezeknek nem kellene a városi istállóból az erdőig tartó mintegy hét kilométeres utat megtenniük oda és vissza”. A felszámolni javasolt hat teherfogat helyett egy tehergépkocsi beszerzését ajánlotta.

2. Nemcsak az üzemi fogatok, hanem az erdőőrök munkáját is javítandó, lakhelyeiket az erdőben kívánta biztosítani. E célból *Kantavárnál* 16 000 pengőért, *Darázskútnál* 18 000 pengőért *egy-egy*, *Keresztkunyhónál* 25 000 pengőért két erdőőr részére *egy iker erdőőri lakás* építését, a *lapis* és a *Mecsek Egyesület*től előzőleg megvásárolt *kardoskúti* épületek *tatarozását* javasolta. Szükségesnek tartotta - akár erdőterület kiirtásával - azt, hogy az erdőőri lakások mellé két kataszteri hold illetményföldet biztosítsanak.

A fogattartás öt kocsisa és a felügyelője részére *egy-egy szoba-konyhamellékhelyiséges lakóház, istálló, szerszámkamara, pajta építése* a keresztkunyhói, tervezett erdőőri lakás mellett (lakóház 38 500 pengő, istálló 14 000 pengő, mellékhelyiségek, épületek 15 000 pengő).

3. Az eredetileg erdőmesteri lakásnak tervezett kozári vadászházat változatlanul erdőőri lakásként javasolta fenntartani.

4. *Teherautó beszerzése* esetén az - számítása szerint - két év alatt amortizálódott volna. Évi fenntartását 12 000 pengőre számította. A teherautó és a vezetője elhelyezését a kozári vadászházban tervezte.

5. A tisztii fogat helyett *személygépkocsi* beszerzését javasolta, amivel évente mintegy 1 200 pengő megtakarítását számított. Ezzel az ellenőrzési

munka gyorsabb és hatékonyabbá vált volna. Felvetette azt is, hogy az erdőmester tulajdona lenne az autó, de akkor a fenntartásához a város évi 3000 pengővel járulna hozzá.

6. Javasolta *faaprító és fafeldolgozó üzem* felállítását.

A javaslatot az 1929. évi október 2-iki gazdasági választmányi ülés egyelőre függőben tartotta.²²¹

Az elszámolások szigorítása mellett az erdőmester felelősége is megnövekedett. Az erdőhivatalnál rendszeresítésre került az „apró erdei termék” pénznaplója, amelybe a kiseladások kerültek bevezetésre. Ezzel egyidőben az erdőhivatal házipénztárában tartható pénzkészlet maximumát a polgármester az addigi 400 pengőről 1200 pengőre emelve engedélyezte. Az erdőmester felelősége a bérjegyzékeken elszámolt munkákkal kapcsolatosan is megszigorodott, mert azokat a következő szöveggel kellett záradékolni: „a munka szükségességét, megtörténtét, továbbá az érdembe hozott napszámbe-
rek és családipótlékbérek helyes felszámolását, valamint az alapadatok helyességét igazolom”.²²²

1941-ben „Az erdőhivatal anyag- és pénzküldésainak és az erdőmester hatáskörének újabb szabályozását” a 22 835/1941 B. sz. polgármesteri utasítás rendezte.

A faanyagok anyagszámadását kétféle anyagfőkönyvben kellett vezetni:

- a) az *általános anyagfőkönyv*be a városi erdőben kitermelt faválasztékok kerültek bevezetésre;
- b) a *faraktári anyagfőkönyv*ben a tűzifát fafajonként elkülönítve (tölgy, bükk, gyertyán és egyéb kemény) és választékok szerint (hasáb, dorong, baltázott fa, tuskó, ...) felsoroltan m^3 -ben kellett nyilvántartani. A „műfát”, faragottfát, bányafát m^3 -ben és darabonként bejegyezni.

A házi szükségletet, az illetmény- és „adományfát” csak polgármesteri határozattal lehetett kiszállítani. Az „apró erdei termékek” eladásának módja változatlan maradt, azokat az erdőmester által megállapított egységáron, készpénz fizetés mellett adták el. A pénztárnaplót naponta le kellett zární, és a befolyt bevétellel naponta a város főpénztárával le kellett számolni. Az anyag- és pénzkezelésről havi elszámolást kellett készíteni és azt a városhoz beterjeszteni.

Az erdőmester lett a gazdasági ügyosztály intézési körébe tartozó, az erdőt érintő ügyiratok előadója, így intézési jogköre és önállósága bővült. Az erdőhivatali jelentéseket kizárólag az erdőmester írhatta alá, az erdőhivatal részére érkezett anyag és áru átvételét is az erdőmesternek kellett igazolnia. Az erdőhivatalnál fölmerült mag-, csemete- és takarmányszükséglet

beszerzéséhez továbbra is a polgármester engedélyére volt szükség. Az erdőmester egyes választékokat az előnyösebb értékesítés végett átmanipulálathatott. Ehhez felsőbb engedélyt nem kellett kérnie. A műtárgyak, épületek tatarozását az erdőmester saját hatáskörében intézhette.

A pénztár kezelésére külön munkaerőt állíthatott be.²²³

A kerületvezető erdőőrök munkájának megkönnyítése, egyúttal azok munkafegyelmének erősítése érdekében minden év szeptemberében részükre legévelt „termelési utasítás”-t adott, amelyben a fakitermeléssel érintett erdő-részleteket, a termelendő választékokat és a termelési béreket az erdőmester kötelezően előírta. Így az 1932-33. évi fakitermelési időnyre vonatkozóan: „Utasítás az 1932-33. évi termeléshez. Szálerdő: Letics parrag »A« gazdasági osztály 58/a, 59/a, 51/a-ból 1 kat. hold, kísérleti telep: 43/a, 44/a, 44/b, 45/a, 46/a 166,4 kat. hold, esetleg Zsidóvölgy »A« gazdasági osztály 13/a, 14/a. Sarjerdőterületen: Kismélyvölgy »B« gazdasági osztály 85/a-ból 15 kat. hold.

A szálerdőben gyérintéses termeléssel, a sarjerdőben tarvágással.

Termelendő: tűzifa *hasáb* 100 x 115 cm., 15 cm-nél vastagabb fából, fanemek szerint elválasztva. (Tuskós, korhadtt tűzifa külön rakva, II. oszt. fa); *dorong* 100 x 120 cm, mindkét végén fűrészelt 7-15 cm átmérőjű fából, fanemek szerint elválasztva; *baltázott fa* 100 x 140 cm, 4-6 cm. átmérőjű faanyag, ölezve, kikötve. *Bányafa*: bükk, gyertyán 2,40 m., 3,00 m., 4,80 m., vékonyabb végén 11 cm, középátmérő 20 cm-ig; *tölgy*, *cser*, *szil* *bányafa* 11 cm. végátmérő, hosszközépen 25 cm.-ig.

Műfa: 30-40 cm középátmérő, 2,0 m hosszútól. A rönkök hosszközépen meghajkolandók.

Tölgy bányatalpfa 10 x 10 cm, 100 cm hosszú, kétoldalt bárdolva.

Termelési költségek: *hasáb* 1,0 pengő/űr³, *dorong* 0,9 pengő/űr³, *baltázott fa* 0,80 pengő/űr³, *bányafa* 2,40 m-es 0,05 pengő/db, 3 m-es 0,06 pengő/db, 4,80-as 0,10 pengő/db; 30-40 cm átmérőjű *tölgy rönk* lekérgelve 1,20 pengő/m³, *műfa* 0,80 pengő/m³, 2,50 m-es kerítésoszlop 0,80 pengő/m³.

Sarjerdőben a termelési bérek: *hasáb* 1,20 pengő/űr³, *dorong* 1,0 pengő/űr³, 1 *rakás szárazfa* 1 pengő/m³/rakás”.²²⁴

A fakitermelési munkákat az erdőhivatalnál főként tótkomlósi munkások végezték. A beszerzésüket *vállalkozók* (bandavezérek) végezték. Az erdőhivatalnak a kikötése volt, hogy egy-egy munkáscsoport legalább 15 főből álljon. A munkaszerződést az erdőhivatal a vállalkozóval kötötte meg. Ebben a fakitermelés helyét, a kitermelendő választékokat, azok termelési egységeit, továbbá az erdőhivatal és a munkavállalók jogait és kötelezettségeit tartalmazta. Így az erdőhivatalnak kötelezettsége volt a munkásoknak az

erdőbe történő szállítása, kunyhóépítéshez szükséges faanyag biztosítása, élelemszállítás. A munkavállalóktól az erdőhivatal megkívánta a munkabefejezés határidejének és a termelési utasításnak a pontos betartását, az általuk esetlegesen okozott kárért egyetemleges felelősségüket, az erdőöröktől kapott utasítás megtagadása, a részegeskedés elbocsátást vont maga után. Élelmezésükről a vállalkozó gondoskodott. A kereseti adó és a balesetbiztosítási díj fizetése a munkavállalók terhe volt.²²⁵ (20. melléklet.)

A második világháború folyamán a fakitermelést *honvédelmi munkaszolgálatot* teljesítők végezték. Ezek baleset elleni biztosítása az erdőhivatal kötelezettsége és terhe volt. Az erdőhivatalnál *zsidó munkásszázad* szárazfagyűjtést és rőzsekötegelést végzett, fejenként 4,80 pengős napszámért. 286 napszámmal 2340 köteget készítettek.²²⁶

A fakitermelés költségei a háborús években állandóan emelkedtek:

	hasáb	dorong	baltázott	műfa	bányafa	
	ú r k ö b m é t e r		fa	m ³	rövid m ³	hosszú m ³
Év	P	e	n	g	ő	
1941	1,8-2,0	1,60-1,80	1,40-1,60	1,60-1,80	0,07-0,08	0,14-0,16
1943	2,40	2,20	2,00	2,40	0,10	0,20
1944	9,00	7,00	6,00	8,00	0,50	0,90

A háború folyamán az élelmezési nehézségeket az erdőhivatalnak sikerült elkerülnie. A munkások részére biztosította a közellátási miniszter által a nehéz testi munkásoknak megállapított, havi 48,6 kg, fejenkénti kenyérlisztetet. A munkások által beszolgáltatott élelmiszerjegyek ezt nem fedezték, ezért az erdőhivatal megfelelő ellátásukról más úton gondoskodott.²²⁸

10.1 Fogatgazdaság

A faanyag szállítását az erdőhivatal továbbra is a fogatgazdasággal biztosította. Raab erdőmester már 1927-ben vizsgálat alá vette a fuvargazdaság elhelyezését, teljesítményét és gazdasági eredményét. A városba a fogatok 6114 űrm³ tűzifát, 130 m³ gazdasági fát szállítottak, és a város részére 601 fogatnapot teljesítettek (à 24 pengő). A munkateljesítmény értéke 52 169 pengő, a fogatgazdaságot terhelő kiadás 41 316 pengő volt, így 10 853 tiszta eredmény jelentkezett. Az előzőekben már említett, a többek között a fogatok

csökkentésére és elhelyezésére vonatkozó, 1927-ben a városi előljárásának tett javaslatát, amelyben a fogatgazdaság jövedelmezőségének csaknem a négyszeresét prognosztizálta, a városi tanács egyelőre elutasította.²²⁹ Az erdőmester vizsgálat alá vette a lovak takarmányozását is. Az addigi heti adagot megemelte úgy, hogy a szemes takarmány heti adagját a 120 kg-ról 140 kg-ra, a szalastakarmányét az eddigi 140 kg-ról 154 kg-ra emelte. Ezzel a lovak idő előtti megrokkánását és a lóelhullást is sikerült csökkentenie. Az 1927-1933 közötti hét év alatt 16 ló pusztult el és 30 rokkant meg, az 1934-1943 közötti tíz év alatt pedig mindössze 2 ló pusztult el és 29 rokkant meg. A lovak kondíciótartását az is elősegítette, hogy a polgármester 1934-ben elrendelte az erdészeti fogattartás negyedévenkénti alapos állatorvosi felülvizsgálatát.²³⁰

Az erdőmester korábbi javaslata csak 1931-ben valósulhatott meg. Ekkor négy fogatot a Kozári vadászházhoz helyezett ki. A négy fogatos részére fejenként 50 fillér „étkezési pótlék”-ot biztosított. Ezekkel a fogatokkal a faanyag közelítését végeztette azzal, hogy az anyagot kövesút mellé sarangoltatta. A fogatok önköltsége a következőképpen alakult: 1 úrm³ tűzifa közelítése 0,50 pengő, szállítása tő mellől a városba, átlag 12 km, 4,20 pengő, erdei rakodóról 3,50 pengő, egynapi fuvar 12 pengő.²³¹

A tehergépkocsival történő faanyagszállítást megvalósítani nem tudta, mert a város, annak ellenére, hogy 1973 úrm³ tűzifa tehergépkocsival történt próbaszállítása úrm³-ként 3,23 pengő költséggel járt, a tehergépkocsi vásárlásához szükséges fedezetet (22 900 pengőt) nem biztosította.²³²

A fogatgazdaság takarmányszükségletét az erdőhivatal a háború folyamán is biztosítani tudta annak dacára, hogy a „Magyar Mezőgazdasági Szövetkezet Zöldmező Osztályának” a 12 pár ló részére igényelt szénaszükségletét kiutalni „nem volt módjában”.²³³ A szükséges vasanyagot, singet, patkószeget, továbbá munkaerő, fogat, cipő és ruházati igényeket a Kaposvári m. kir. Erdőigazgatóság mellé rendelt *m. kir. 672 Honvéd Munkavezető Törzsparancsnokság* az erdőigazgatóságon keresztül elégítette ki. A lószerszámok részére szükséges bőrt pedig az „Anyaggazdálkodási Bőripari Bizottság” kiutalása biztosította.²³⁴ **(21. melléklet.)**

1939-től a fogatgazdaság városi részlege az *Alsómalom utca 5. szám* alól a *Légszeszgyár utca 33. számú* épület istállójába került át.

10.2 A városi faraktár

A városi faraktárból évente mintegy 5 000 $\text{ü}m^3$ tűzifa eladása történt. Az erdőmester 1926-ban új faraktárost alkalmazott, havi 1 500 000 korona fizetéssel. Ugyanakkor a lovak takarmányának tárolására a régi tengerigórét elbontatja és újat építtet 22 millió koronáért.²³⁵ A faraktár forgalmát a városi számvevőség általában havonta ellenőrizte és készletrovancsolást is végzett. Az 1940. június 28-iki rendkívüli városi közgyűlés úgy rendelkezett, hogy a városi faraktárban „fűrészelő és aprítógépet működőképesnek fel kell állítani”. Ezeknek a munkába állítását az erdőmester nem javasolta, mert ez a fűrészelő és hasogató munkások elbocsájtását jelentette volna.²³⁶ A gépek munkába állítása csak 1944-ben történt meg.

A faraktári árak is érzékenyen reagáltak mind a gazdasági válságra, mind a háborús helyzetre:

	Bükk hasáb	Cser hasáb	Tölgy hasáb	Dorong
1926	185000+5550K	180000+5400K	175000+5250K	170000+5100K
1926	14,80+3 % P	14,40+3 % P	14,60+3 % P	13,60+3 % P
1931	13,25+3 % P	12,50+3 % P	12,50+3 % P	12,00+3 % P
1941	24,00+3 % P	23,00+3 % P	23,00+3 % P	20,50+3 % P
1945-től	a rohamos infláció miatt az egységárak követhetetlenek voltak. ²³⁷			

A város tűzifaellátása a háborús években mind nagyobb gondot okozott. A felelősség nagy része a városi erdőmester vállán nyugodott. A nehézséget főként az okozta, hogy a földművelésügyi miniszter 1940-ben a *tűzifát zárolta*, így a városnak 3000 $\text{ü}m^3$ hasáb és 5000 $\text{ü}m^3$ dorong tűzifa zár alóli feloldását kellett kérnie. A következő években *Engel Richárd* mecsekjánosi erdőbirtokos, a *pécsi püspökségi, gróf Majláth* bakócai, *herceg Esterházy* kisvaszari és a *pécsi székesegyházi* uradalmak tűzifaiból sikerült a város ellátását biztosítani.

A város alkalmazottai részére a város *kedvezményes tűzifavásárlási* lehetőséget biztosított. A kedvezményesen vásárolható tűzifamennyiséget a város a következők szerint maximálta: az V-VII. fizetési osztályba soroltak évenként 20 $\text{ü}m^3$ - (1944-ben csak 8 $\text{ü}m^3$)-t, a VIII-IX. fizetési osztályba soroltak 16 $\text{ü}m^3$ - (1944-ben 6 $\text{ü}m^3$)-t, X-XI. fizetési osztályba soroltak 12 $\text{ü}m^3$ - (1944-ben 5 $\text{ü}m^3$)-t, a fizetési osztályba nem sorolt alkalmazottak 8 $\text{ü}m^3$ - (1944-ben 4 $\text{ü}m^3$)-t, a napibéresek 2 $\text{ü}m^3$ - (1944-ben 2 $\text{ü}m^3$)-t vásárolhattak.²³⁸

10.3 Szárazfagyűjtés

Annak ellenére, hogy az *ínségakció* keretén belül 1921 óta a város évente 300-800 métermázsra tűzifát osztott szét a város szegényei között, a polgármester 1931. szeptember 1-jétől - 1932. április 1-jéig a „környék szegényebb néposztálya” részére a hulladékfagyűjtést, a gally- és a rőzseszedést a keddi és a pénteki napokon az erdőhivatal által kijelölt területeken engedélyezte.²³⁹ Minthogy sok rőzseszedő fűrészszel és fejszével járt az erdőbe fagyűjtésre, az erdőmester javaslatára a város *Népjóléti Osztálya* a vágásterületen maradt anyagot *ínségmunka* keretében és költségére gyűjthette össze. Az összegyűjtött anyagot 100 cm-es kerületű kötegekbe kötözték, amelyet az erdőhivatal fogatai a szétosztó helyekre szállítottak. Fél év alatt 723 fő 840 szekér hulladékfát gyűjtött össze, 2520 pengő értékben.²⁴⁰ A város az *ínségakció* lebonyolítására „*Értékutalvány*”-t és „*Tűzifajegy*”-et rendszeresített és osztott ki a rászorultak között. A tűzifajegyekkel az erdőhivatal a város házi-pénztárával havonta elszámolt, amely azokat megsemmisítette. Az *értékutalvány* többször is, értékének erejéig fel volt használható. Az ingyenes tűzifaakciót a *Népjóléti Ügyosztály* a háború végéig folytatta. Az *ínségakció* részére a városi alkalmazottak közül a IX-XI. fizetési osztályba soroltak havi fizetésük 1 %-át, a VII-VIII. fizetési osztályba soroltak havi fizetésük 1½ %-át, az V-VI. fizetési osztályba soroltak pedig havi fizetésük 2 %-át ajánlották fel.²⁴¹

10.4 Az erdei műútépítés befejezése

Az erdei műút építésének lendületét Tripammer Károly halála lelassította. Raab Gyula erdőmester hivatalba lépése után azt azonnal megindította úgy, hogy az akkor még megépítésre hátra volt lapisi-kozári útszakasz - már ki-termeléssel előkészített - nyomvonala mentén az építés 1929-ben 47 257 pengő költséggel befejezést nyert.²⁴² Az útépítés összköltsége 1 320 000 pengő körüli volt. Ennek pontos kiszámítása az inflációs évek útépítési költségeinek átszámítási nehézségei miatt nem volt lehetséges.

Az erdei műutat kezelésre 1930. január 1-jén az erdőhivatal a város mérnöki hivatalától átvette. Az erdőhivatalnak az út állapotáról a városi mérnöki hivatal részére évente jelentést kellett adnia, amely évente kétszer köteles volt az utat bejárni és tapasztalatairól a városi tanács részére jelentést tenni.²⁴³ Az erdőhivatal az út karbantartására két „útkaparót” (útört), heti 12 pengő

munkabérért 1930. június 1-jétől alkalmazott. Az útnak idegen járművek általi használatát megakadályozandó, azt az erdőhivatal sorompókkal lezárta. Sorompókulcsot kaptak: a polgármester, az erdőmester, a vadászberlő (Dusbaba), az erdei munkafelügyelő (Gross T.), Kovács ker. vez. erdőőr, Györkő kisegítő erdőőr, az erdőhivatal és egy tartalékkulcs.²⁴⁴ A megépített út minőségét jelezte, hogy nem sokkal az építés befejezése után a KMAC (Királyi Magyar Automobil Club) autóverseny tartásának engedélyezését kérte, amit a polgármester - az erdőmester javaslatára - elutasított.²⁴⁵

A Parkerdőben 1930-1932 között megépült a „Horthy Miklós Tüdőszanatóriumhoz” vezető, 525 méter hosszú kövesút. Az építést a városi mérnöki hivatal végezte. A nyomvonalán a fák kivágása az erdőhivatal feladata volt.²⁴⁶

A városi erdő műútjai és kőalappal megépített útjai 1934-ben 14,8 km hosszt tettek ki. Ezek közül a:

	Parkerdőben	Haszonerdőben	Összesen
	f o l y ó m é t e r		
Erdei műút	3 000	8 700	11 700
Tüdőszanatóriumi út	525		525
Ptacsek pihenőhöz vezető út	630		630
Lapis-Vágoti		465	465
Stiglicfogdosói út		462	462
Csemetekerthez vezető út		180	180
Lámpásvölgyi út egy része		840	840
Összesen:	4 155	10 647	14 802

Az 1927. évi üzemtervkészítés után épült újabb erdei sétatutak: *Bertalan-kilátói út* - 300 méter, *Miléva út* - 1400 méter, *Szigriszt-kereszt-Misinaí út* - 440 méter, *Üdülő-szállói út* - 400 méter, *Rotary út* - 4600 méter. Ez 1930-ban épült meg. A Rotary Club - Zsombory Ignác erdőfelügyelő egyetértésével - javasolta a polgármesternek a Tubes-Kistubes magaslatok körül, 4 kilométer hosszú és 1,2 m széles sétatut létesítésére engedély kérését. Pécs szabad királyi város közigazgatási bizottságának gazdasági albizottsága a sétatut építését azzal a kikötéssel engedélyezte, hogy az út neve Rotary út legyen.²⁴⁸

A turistautak kiépítése mellett az erdőhivatal az erdőben a források foglалását 1927 óta tervszerűen programba vette. 1927-ben a Kozári vadászház közelében, az akkor „*Bajna voda*”-nak nevezett forrás kiépítését 248,43 pengőért, a *Hidegkúti*-forrást 1933-ban 53,70 pengőért, a *Rigókúti*-forrást 1936-ban 89,39 pengőért végeztette el. Az *Istenkúti*-forrást a 113 521/1939 II-2. FM sz. rendeletre, csatolt tagként, a városi üzemtervi erdőhöz kapcsolta.²⁴⁹